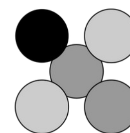
5 pilars de sostenibilitat procomú

Compartir [1]

Versió: 1.4 - 3/2021

Continguts elaborats per: femProcomuns SCCL i LabCoop SCCL
Autories: David Gómez Fontanills, Wouter Tebbéns

Un **model de sostenibilitat** és una definició modelitzada de com funciona o es proposa que funcioni un projecte. Són elements clau: la proposta de valor – productes o serveis – què es fa, per a quins perfils d'usuari, com es mobilitzen recursos, el model organitzatiu i de finançament i altres elements orientats a la sostenibilitat del projecte.

El **model dels 5 pilars de sostenibilitat procomú** s'ha definit per treballar aquests aspectes en iniciatives i projectes que resolen necessitats o articulen les relacions socials en base a l'auto-organització, autoproducció, la col·laboració i autogestió col·lectives. Poden ser projectes d'autoproveïment de recursos i serveis, de la gestió col·lectiva de béns comuns, d'organització de les relacions socials o bé de producció col·laborativa de béns materials o immaterials que es posen en obert a disposició de qui els necessiti. En aquest material es tracta el **pilar de compartir.**

Contingut ✔

Com **compartir** el coneixement, les habilitats i fins i tot la producció immaterial o material, pot ser clau perquè un projecte procomú es pugui anar **reproduint** de forma **sostenible** i també perquè pugui ser **replicat** o **adaptat**. Ens ocupem aquí de tenir mecanismes per transmetre dins la comunitat com es fan les coses (documentació, formació interna, aprenentatge compartit); de compartir en obert mitjançant llicències públiques, publicació d'arxius font, dades obertes i col·laboració amb la rèplica. També veiem com les polítiques de compartir influeixen en la governança.

Conceptes clau 🗝

- compartir
- llicències lliures i obertes
- dades obertes
- copyleft
- copyfair, copyfarleft i coopyleft
- reutilització
- replicabilitat
- coneixement lliure
- codi obert

Introducció

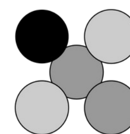
Perquè un projecte procomú sigui sostenible cal establir dins la comunitat unes **polítiques de compartir**, tant per assegurar-ne la continuïtat com per generar unes relacions de **confiança mútua**. Una bona política de compartir sol comportar també que, en cas que el projecte fracassi, s'aturi o finalitzi, aquest deixi un **llegat** reutilitzable. Compartir en obert comporta que les persones participants tenen la garantia que ningú està agafant poders exclusius sobre les seves contribucions. La possibilitat de **rèplica** també comporta la de **bifurcació** quan la comunitat, o part d'ella, considera que l'equip impulsor s'aparta de la missió i valors; aquesta possibilitat incideix sobre la governança i fa que tothom s'esforci a tenir en compte les diferents perspectives i resoldre els conflictes.

En projectes de procomuns digitals alguns aspectes que n'asseguren la replicabilitat són:

- La **llicència pública**, que dona permisos i llibertats a qualsevol.
- El **codi font** o arxius font, que permet la modificació de forma efectiva.
- Les **dades obertes**, que permeten disposar dels continguts.
- Els **formats estàndards oberts**, que permeten la interoperabilitat entre sistemes.

- La **documentació** clara, que permet entendre com s'ha fet i com es pot modificar.

Compartir [2] Referències

Lectures

- Gómez, David «*Propietat intel·lectual. Llicències i drets d'autor*» (2015). Material didàctic sobre llicències, domini públic, drets d'autor, etc. . http://multimedia.uoc.edu/blogs/ilv/llicencies/
- Lessig, Lawrence «*Cultura lliure; de com els grans mitjans de comunicació utilitzen la tecnologia i les lleis per enclaustrar la cultura i controlar la creativitat*» (2004). Obra clau de l'impulsor de Creative Commons. http://www.ub.edu/tigalab/software/cultura_lliure.pdf
- FCForum. «*Manual d'ús per a la creativitat sostenible en l'era digital*» (2010). Estratègies innovadores per repensar i facilitar la sostenibilitat de les pràctiques culturals de tal forma que puguin contribuir a la producció comuna de riquesa. https://fcforum.net/ca/sustainable-models-for-creativity
- Maeztu, David. Blog «Del derecho y las normas» https://www.derechoynormas.com
- Matas, Josep. Blog «Legalment» https://www.legalment.net/bloc
- Carta del domini públic d'Europeana. https://pro.europeana.eu/files/Europeana_Professional/Publications/Public_Domain_Charter/Public%20Domain%20Charter%20-%20ES.pdf

Eines

- Freedomdefined.org. Quan un contingut cultural pot ser considerat lliure. Basat en les 4 llibertats. Generalització per a qualsevol obra cultural de la definició de Stallman per al software.
- OpenDefinition.org Les dades obertes esdevenen coneixement lliure quan són útils, usables i usades. Definició de OKFN de dades obertes.
- Creative Commons. Explicació de les llicències i com aplicar-les. Assistent selector de llicència.

Casos d'exemple

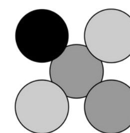

- **Whole Earth Catalog**, fanzine contracultural i ecologista publicat a Califòrnia entre 1968 i 1972 que publicava tutorials i consells per l'autosuficiència, DIY, apropiació de les eines i educació alternativa, entre altres. S'ha considerat pioner dels cercadors d'internet i també de la cultura maker. https://archive.org/details/wholeearth
- **Calendari del pagès**, almanac editat a Catalunya des de 1861 amb informació i consells per agricultors i ramaders. Inclou el calendari de plantació i collites, les fases de la lluna i altres dades astronòmiques així com continguts de saviesa popular. http://calendaridelspagesos.cat
- **El recetario**, plataforma web impulsada pel col·lectiu Makea amb «receptes» per l'autoconstrucció de mobiliari i la re-utilització de materials. http://el-recetario.net/
- **Wikimedia Commons**, el repositori multimèdia (imatges, vídeos, àudio, documents) de fitxers utilitzats a Viquipèdia i disponibles per reutilització amb llicències lliures i obres al domini públic revisades per la comunitat wikimedista.
- **Wikipedia**, enciclopèdia lliure que qualsevol pot consultar i millorar, feta per la contribució de milers de persones, amb una llicència lliure copyleft, que fa servir programari lliure de wiki.
- **Coopcycle**, és una federació internacional de cooperatives de lliurament amb bicicleta que desenvolupa un programari per la seva gestió i càlcul de rutes. Es distribueix amb una llicència pròpia derivada de la GPL, que en limita l'ús a organitzacions cooperatives i dels treballadors.

Vídeos i podcasts

- M. Grueso, Stéphane «¡Copiad, malditos!» (2011) Documental sobre la propietat intel·lectual. https://www.rtve.es/alacarta/videos/el-documental/copiad-copiad-malditos-codecmaster-web-169/1075737
- Question Copyright «Copy is not theft» (2009). Animació curta que reivindica el copiar. https://www.youtube.com/watch?v=BEGZPTdyVFE
- TED Talk de Lawrence Lessig (2007) sobre propietat intel·lectual, cultura i creativitat. https://www.ted.com/talks/lawrence_lessig_laws_that_choke_creativity?language=es

Índex de continguts

Introducció: compartir per fer sostenible

Hi ha «procomú» quan **compartim** alguna cosa de forma sostinguda en el temps amb altres persones humanes i això ens fa organitzar-nos col·lectivament i que haguem de posar-nos d'acord sobre com fer-ho. Quan decidim que tenim alguna cosa «comú» i volem mantenir-ho així generem organització i regles comunitàries. El «compartir» és doncs una dimensió que caracteritza els models socioeconòmics procomuns.

> «El procomún y los comunes no conllevan únicamente *compartir*, como ocurre en muchísimas áreas de la vida. Se trata de compartir *y además* crear sistemas sociales duraderos para producir objetos y actividades que sean compartibles».
>
> HELFRICH, Silke; BOLLIER, David (2020) *Libres, dignos, vivos: el poder subversivo de los comunes*

Com diuen Silke Helfich i David Bollier no n'hi ha prou amb compartir, com podríem compartir una taronja amb algú en un esmorzar, perquè puguem parlar d'un model procomú. Aquest implica crear sistemes d'organització entre nosaltres que tinguin continuïtat, que permetin **produir** allò que compartim i que permetin **seguir-ho compartint** de forma justa i acceptable per a tothom. I en aquest procés també resulta clau tenir maneres de transmetre i compartir aquells elements materials o immaterials, així com aquells coneixements i aquelles pràctiques que faran perdurable i sostenible allò que gestionem en comú. Compartir fa possible que **noves persones** que entren a un projecte, **noves generacions** que n'agafen el relleu o persones que recuperen el **llegat** d'un projecte ja finalitzat, tinguin els elements necessaris per donar-li

continuïtat o, donat el cas, posar-lo en marxa de nou. Dins d'una **comunitat** compartir coneixements, habilitats, pràctiques i informació també crea un ambient de **confiança mútua**, facilita la presa col·lectiva de decisions i la co-responsabilitat, permet intercanviar rols o substituir algú que no pot seguir desenvolupant una tasca i fa els projectes més **resilents**.

> **Tant si estem posant en marxa un projecte que volem comunitari, com si estem repensant un projecte existent des d'una lògica procomú, és important identificar, definir i consensuar les formes i els criteris del compartir.**

En aquests materials repassarem allò que podem compartir en un projecte, cap a dins de la comunitat implicada en la seva producció i gestió, però també cap enfora a la societat en general. Veurem com depèn de què vulguem compartir tenim diferents formes per fer-ho. També veurem com pensar en el llegat pot ser útil des de l'inici d'un projecte i com la replicabilitat pot incidir en la governança. I aprofundirem en les formes de compartir en obert que tenen a veure amb les llicències públiques i les fonts obertes; aportant alguns coneixements rellevants que cal tenir sobre propietat intel·lectual i altres qüestions afins.

Què podem compartir

Des d'una perspectiva econòmica les necessitats que tenen les persones es resolen accedint a béns i serveis. Aquest accés es pot fer des de l'intercanvi o la transacció i això és un model de mercat. També es pot fer proveint-los des de l'estat i aquest és el model de l'administració pública. Aquests dos models solen estar molt relacionats, especialment en el context actual de domini dels estats nació liberals i del capitalisme globalitzat. En el model procomú els reptes i les necessitats s'aborden des de l'autogestió comunitària. Aquesta pot estar centrada en un **element principal compartit**, com podrien ser unes terres comunals, una conca fluvial, unes rutes de transhumància, una xarxa d'infraestructures de telecomunicacions o de producció d'energia, un programa informàtic lliure, una plataforma tecnològica, els dissenys oberts de plaques electròniques o de mobiliari, una biblioteca d'eines, l'edifici i instal·lacions d'un centre social o cultural urbà o els continguts d'una enciclopèdia lliure. Normalment però la comunitat **no s'articula entorn a un únic element a compartir**, quan és una comunitat localitzada territorialment sol compartir diversos elements que faciliten el sosteniment i la reproducció social (terres comunals, però també molins, forja, forns de pa, bòbiles; les vies de transhumància, però també els refugis en el camí, les pastures; l'edifici d'un centre social, però també la seva revista, la seva programació d'activitat). Quan es conforma entorn a un bé immaterial distribuït o que està a les xarxes digitals, un projecte concret sol estar interrelacionat amb altres (una enciclopèdia lliure que es relaciona amb altres projectes lliures com un projecte cartogràfic, un projecte de pictogrames, un projecte de digitalització d'obres al domini públic i que funciona amb programari lliure elaborat per altres comunitats amb les que comparteixen alguns membres). D'altra banda per fer sostenible en el temps un projecte procomú necessitem compartir algunes coses que fan possible la seva **reproducció**: coneixements, habilitats, informació, instruccions d'ús, normes acordades, entre altres.

A continuació proposem una llista que ens pot ajudar a identificar i definir allò que pot ser compartit en un projecte en el qual estiguem treballant o que vulguem analitzar per aprendre'n.

Elements físics	
Tipus d'element	**Exemples del què pot ser compartit**
Territori o espai físic	• Boscos, pastures, vies de comunicació • Molí, forja, forn, bòbila, refugi • Espai públic, hort urbà, jardins comunitaris • Centre social/cultural, bugaderia comunitària, taller
Infraestructures físiques	• Pou, aljub, séquia, canals de rec, distribució d'aigua de boca • Infraestructures de producció i distribució d'energia • Desplegament, de cable, fibra i/o antenes de telecomunicacions, internet, ràdio, telefonia
Objectes i materials	• Biblioteca d'eines, objectes, electrodomèstics, instruments musicals • Magatzem comunitari de materials de reutilització i reciclatge • Biblioteca de llibres, arxiu fotogràfic o documental comunitaris

Elements immaterials	
Tipus d'element	**Exemples del què pot ser compartit**
Habilitats	• Habilitats vinculades a l'activitat agrícola, artesanal, culinària • Habilitats vinculades al funcionament, manteniment i reparació de maquinària
Metodologies	• Instruccions, guies, tutorials,... • Guions, llenços, patrons, jocs,...
Coneixement	• Coneixement científic, històric, cultural, filosòfic • Sabers populars i tradicionals • Receptes de cuina
Continguts culturals	• Diccionaris, enciclopèdies, gramàtica d'una llengua • Assajos, manuals d'instruccions, continguts històrics • Obres literàries i artístiques, escrites, visuals, musicals, audiovisuals • Reglaments, lleis, estatuts, decrets, ordenances, normes escrites • Imatges de satèl·lit, cartografia, plànols, esquemes
Programari	• Sistema operatiu • Protocols de telecomunicacions • Formats estàndards • Programes informàtics • Llenguatges de programació
Dades	• Bases de dades • Dades de sensors

Arxius font	• Codi font de programari • Esquemes electrònics • Arxius font de programes d'edició de text, imatge, so i audiovisual • Plànols d'edificis, maquinària, mobiliari, objectes industrials
Identificació	• Marca • Segell certificador • Logotip, bandera o emblema • Nom

Compartir coneixement, metodologies i habilitats

La transmissió i socialització de coneixements, metodologies i habilitats dins una comunitat que autogestiona un projecte és clau per la continuïtat i fortalesa d'aquests. Algunes maneres de fer-ho són les següents:

- **Documentar**. Recollir i posar a l'abast la informació necessària sobre processos a seguir, criteris a aplicar, decisions preses anteriorment i arguments que les han fonamentat.
- **Formar i aprendre**. Fer accions per adquirir coneixements i habilitats, transmetre'ls d'unes persones a altres. Acompanyar en l'aprenentatge, crear dinàmiques de co-aprenentatge i suport mutu.
- **Instruccions, guies i tutorials**. Tenir recursos per l'autoformació i l'autoaprenentatge. Per anar a buscar la informació en el moment adequat en què fa falta i poder-la trobar.
- **Organitzar la documentació**. Tenir una manera clara però també compartida, consensuada i que s'avalua col·lectivament per millorar-la d'organitzar la informació perquè cadascú pugui trobar allò que necessita saber o sàpiga a qui demanar-ho.

L'adquisició d'algunes habilitats moltes vegades requereix d'un acompanyament directe per part d'una altra persona o de la participació en processos col·lectius. És el cas d'algunes habilitats lligades a oficis o a activitats manuals. Però també és el cas d'algunes habilitats socials lligades a dinàmiques de grup, a formes de col·laborar i de participar en fluxos de treball d'equip, que s'adquireixen a través de l'experiència continuada de participació. Cal tenir-ho en compte i **preveure les ocasions i la manera que faciliti l'adquisició d'aquestes habilitats** per part de les persones que formen part d'una comunitat i, amb especial atenció, d'aquelles que s'hi incorporen.

> "(···) gran parte del conocimiento de los artesanos es conocimiento tácito (...) la gente sabe como hacer una cosa pero no puede verbalizar lo que sabe.
>
> "(...) lo que podemos decir con palabras tal vez sea más limitado de lo que podemos hacer con las cosas (···) el lenguaje no es una *herramienta-espejo* adecuada para los movimientos físicos del cuerpo humano»
>
> SENNETT, Richard (2008) *El Artesano*.

El sociòleg Richard Sennett en el seu llibre «El artesano» es refereix a la dificultat que té la transmissió escrita per transmetre bé algunes habilitats relacionades amb el moviment físic del cos humà, com pot ser tocar un instrument musical o fer anar un ganivet de cuina.

Formes indirectes de compartir

Malgrat la dificultat que suposa, transmetre de forma indirecta com fer les coses és un afany i una característica important de les cultures humanes. Manuals d'instruccions, receptes de cuina, guies i tutorials diversos són antecedents del «compartir en obert», traspassar els límits de la comunitat més immediata per transmetre com fer una cosa. Se n'han referenciat algunes en la segona pàgina d'aquests materials. Vegem dos casos de coneixement i habilitats compartides vinculats a la reproducció social (l'agricultura i la cuina) i com aquests són referents per a altres activitats.

Coneixements i habilitats agrícoles (i d'autosuficiència)	
«Calendari del pagès»	El *calendari del pagès* és una publicació que des de 1861 dona informació útil per a l'**activitat agrícola**. Fa servir el mitjà escrit (i alguns gràfics) per transmetre informació que el pagès aplicarà en el curs de l'any.
Des que hi ha escriptura que s'han recollit i transmès a través d'ella coneixements relacionats amb l'agricultura. Tot i això la major part del coneixement i les habilitats per l'agricultura s'han transmès en directe entre generacions a nivell molt local, dins d'una mateixa comunitat i/o explotació agrícola familiar. El «Calendari del pagès» complementa aquesta transmissió directa aportant uns coneixements i una referència àmpliament consultada sobre qüestions com les fases de la lluna o sobre quan és millor plantar què. El com cal moure un xapo o una aixada s'ha transmès quasi sempre de persona a persona, és un coneixement tàcit que el calendari no et dona.	
«Guia pràctica il·lustrada de l'horticultor autosuficient i la vida al camp» John Seymour, 1978.	Durant la dècada dels setanta del segle XX, John Seymour va publicar diverses guies il·lustrades basades en la seva experiència de viure de forma autosuficient. Aquestes guies van servir a molts urbanites traslladats al camp (neo-rurals) per aprendre a ser «horticultors autosuficients» sense haver pogut rebre la transmissió dels coneixements tàcits directament d'altres persones. L'esforç de l'autor per transmetre aquest coneixement a través de magnífiques il·lustracions s'havia de complementar amb l'esforç d'interpretar-les per dur-lo a la pràctica i avançar a través d'assaig i error.
La combinació de text i gràfics per explicar com construir, reparar o fer una determinada activitat intenta resoldre la qüestió de la transmissió de coneixements i habilitats quan no és possible el contacte directe entre qui transmet i qui rep els coneixements. Les il·lustracions, els esquemes, els plànols simplificats, compleixen aquesta funció i tenen les seves pròpies pautes que s'han anat desenvolupant i afinant al llarg del temps.	
«Whole Earth Catalog», 1968-1972	A cavall de la dècada dels seixanta i setanta el fanzine contracultural *Whole Earth Catalog* editat a Califòrnia va complir la funció de difondre coneixements, metodologies i habilitats per l'autosuficiència, la construcció, la reparació i la cultura del Do It Yourself (DIY, fes-ho tu mateix). Aquest fanzine tenia un esperit ambiciós de compilació i transmissió de tots aquells coneixements pràctics o filosòfics aplicables a un canvi de vida.

Les publicacions regulars amb diversos col·laboradors són també un mitjà per posar en comú coneixement col·lectiu, més enllà del que un sol autor pot transmetre o compliar, ofereixen un espai de relació. Les podem veure com una primera forma de xarxa social mediada (la publicació media entre les persones i és suport de la interacció entre elles, com ho seran després els fòrums i les aplicacions de missatgeria). L'esperit compilador i de coneixement compartit del «Whole Earth Catalog» va inspirar alguns dels principals projectes de coneixement obert vinculats a un desplegament d'internet que té vincles en els seus orígens amb la contracultura californiana.

Receptes de cuina (i per fer mobles)	
«Banquet dels sofistes», Ateneu de Nàucratis, segle III.	L'obra en quinze volums del filòsof grec, afincat a Roma, Ateneu de Nàucratis fa servir la formula del diàleg per introduir diversos temes, entre els quals nombroses receptes de cuina. És un diàleg dins un diàleg ja que l'autor explica els banquets al seu amic Timòcrates i hi relata les converses amb els vint-i-nou convidats que hi participen.
Ateneu fa servir el diàleg per explicar les receptes, l'escriptura és ben propera doncs a la transmissió oral. Tot i que no es tracta d'un diàleg natural sinó que se'n serveix com un instrument, ja que el text és un text erudit que incorpora molta informació i on es fan intervencions llargues.	
«Llibre del Sent Soví», 1324. «Llibre del ventre de la Canonja de Tarragona», 1331. «Llibre de Coch», segle XVI	Alguns llibres de receptes i arts culinàries de referència de l'edat mitjana i el renaixement hi ha a Catalunya són: el «Llibre del Sent Soví», anònim de 1324 (segle XIV), el «Llibre del ventre de la Canonja de Tarragona» de Guillem Clergue de 1331 (segle XIV) i el «Llibre de Coch» del mestre Robert de Nolla (segle XVI).
«L'art del ben menjar», Marta Salvià, 1923	Al 1923 les germanes Aldavert, amb el pseudònim Marta Salvià, publiquen la primera edició del llibre de receptes «L'art del ben menjar» que tindrà nombroses edicions i serà el llibre de cuina de referència de moltes llars durant generacions.
Els llibres de receptes de cuina han estat un mitjà per transmetre coneixement salvant les distàncies de la comunitat més immediata, de la localització geogràfica i del temps. Fer un a llista d'ingredients, indicar-ne (amb més o menys rigor) les quantitats i, a continuació, enumerar els passos a seguir; ha estat una formula de compartir coneixement que ha funcionat i segueix funcionant.	
El-recetario.net Makea, des de 2007	«El-recetario.net» del col·lectiu Makea és una plataforma web que pren la formula de les receptes de cuina i l'aplica a la construcció de mobles i objectes amb materials reutilitzats i reciclats. Al web és possible trobar com fer un determinat moble (per exemple un banc amb palés), amb quins materials i seguint quins passos. Però també és possible tenint uns «ingredients» (materials) veure quines «receptes» es poden fer, quins objectes podem fabricar.
Instructables.com, Audodesk, des de 2005	«Instructables.com» és una plataforma web de cultura DIY creada l'any 2005 per Eric Wilhelm i Saul Griffith (posteriorment adquirida per Audodesk) on les persones usuàries publiquen instruccions per fer coses, normalment acompanyades de suport visual i especialment d'enregistraments en vídeo, i després interactuen a través de seccions de comentaris i fòrums.

Internet és avui un recurs bàsic de «com fer-ho» per quasi qualsevol tema. Es poden trobar instruccions escrites, amb suport visual i especialment en vídeo, en plataformes com les mencionades però també en canals de la plataforma Youtube (de Google/Alphabet) i també a través de xarxes socials, aplicacions de missatgeria i de retransmissió de vídeo. El mitjà audiovisual facilita explicar i donar instruccions que són difícils de transmetre per escrit, veure on està tal peça o veure un gest per intentar reproduir-lo resulta més fàcil.

Formes postdigitals de compartir

El **moviment maker** és un moviment que popularitza la fabricació i la reparació i la distribueix. En certa manera la treu de les fàbriques per portar-la a tallers comunitaris (makerspaces, fablabs, ateneus de fabricació), a les llars o a les escoles. Un aspecte interessant d'aquest moviment és que és **postdigital**, torna al món físic, a les coses que es toquen, torna a les pràctiques i els valors del taller i de la fàbrica. Però ho fa havent passat pel digital (el software parametritzat, el model tridimensional que es comparteix en repositoris, la màquina de disseny obert que té versions i forks,…) i, per tant, se situa en un interessant punt intermedi. Hi ha coses tangibles (espais, plàstics, metalls, resines, màquines, eines, tallers) i intangibles, tan digitals (codi, models 3D, plataformes web, vídeos d'instruccions) com no-digitals (coneixements, habilitats, entusiasme).

Algunes característiques del moviment maker són la «inclusió» i «l'autoaprenentatge compartit». Els espais maker comunitaris faciliten trobar-se persones amb habilitats, capacitats i trajectòries (vitals, professionals, formatives) diferents. Si el grup no és tancat, això encara serà més fàcil. És partint de les diferències que el grup trobarà les millors solucions; cadascú aportarà el que ja sap i potser s'encarregarà del que li ve més de gust, perquè li resulta més fàcil o perquè li suposa un repte. Els ritmes d'aprenentatge també seran diferents i caldrà veure com això encaixa en el treball compartit. Jay Silver ho va dir en un vídeo-manifest sobre el moviment maker (2015): "*no volem que tothom sigui igual, volem un ecosistema divers de pensadors excepcionals"*. La diferència, la mancança o la discapacitat, poden ser potents punts de partida de projectes engrescadors. El moviment maker sol afrontar la «inclusió» de la diversitat com una forma d'enriquiment.

Un altre exemple interessant són els **Grups locals** de la cooperativa **Som Energia**. Són grups de persones sòcies usuàries que coincideixen en una àrea geogràfica. Aquests grups «estableixen vincles i fan xarxa amb altres col·lectius que treballen en pro del canvi de model energètic i en defensa del medi ambient». També fan difusió del projecte i a més es formen i debaten sobre les qüestions que afecten a la cooperativa i sobre temes com l'estalvi energètic o l'autoproducció. Els grups locals també són molt importants a la cooperativa **Som Mobilitat** ja que són els qui impulsen la compra de cotxes compartits i la seva gestió. En els dos casos són cooperatives que fan ús important de mitjans digitals en la seva gestió, comunicació entre persones sòcies i en la gestió de recursos (especialment a SomMobilitat amb l'aplicació de reserva d'ús dels vehicles). Però aquest aspecte presencial i de contacte directe juga també un paper important, tant en el compartir el coneixement com en la seva producció.

Compartir béns tangibles

En una iniciativa o projecte que es plantegi compartir béns tangibles és probable que calgui tractar sobre aspectes relacionats amb la «propietat» i amb els «drets d'ús». El model procomú el trobem tradicionalment i històricament vinculat a l'aprofitament col·lectiu dels recursos naturals o dels recursos comunitaris creats i gestionats de forma col·lectiva. Els règims comunals organitzen l'ús de terres i béns comunitaris per part dels veïns d'un lloc, la seva gestió compartida i els mecanismes per resoldre possibles conflictes. Les formes són diverses. Per exemple unes pastures poden ser comunals i cadascú portar-hi el seu ramat, o el mateix ramat pot ser comunal.

L'emergència de l'estat liberal i les primeres fases del capitalisme va erradicar o marginalitzar el model comunal a Europa i en les seves colònies, imposant un règim de propietat absoluta sobre la terra, els immobles i altres béns que eliminava fórmules en les quals els dominis i drets d'ús sobre un mateix recurs eren compartits entre diversos estaments.

Val a dir que actualment, les formes comunals i les institucions del comú no tenen la importància que tenien en l'economia pre-capitalista però perviuen als seus marges i en alguns llocs hi estan en conflicte o són reactivats.

Com a resposta a l'apropiació capitalista les classes populars proletaritzades i abocades a l'emigració a les ciutats van posar en marxa l'associacionisme obrer i el cooperativisme, que aportava una solució col·lectiva a les necessitats de proveïment, habitatge o treball amb formes de propietat col·lectiva. Tant el **model comunal** com el **model cooperativista** van ser i són formes amb les quals es poden compartir béns tangibles col·lectivament i amb una governança democràtica. Aquesta és una qüestió que es tracta més a fons en els materials del pilar de governança.

Una altra forma de compartir béns tangibles és la **gestió comunitària** de l'espai públic o de béns immobles de titularitat pública que són cedits per a la gestió ciutadana. Aquest model s'ha aplicat amb èxit a Barcelona i també a altres ciutats; n'és un exemple pioner l'Ateneu de Noubarris, gestionat pel veïnat a través d'una associació que els aplega, i també la Lleialtat Santsenca, la Farinera del Clot, Can Batlló a La Bordeta, L'Harmonia de Sant Andreu o l'Ateneu del Poblet, entre altres. El marc jurídic «patrimoni ciutadà» dona cobertura a aquest tipus de gestió i el «Balanç comunitari» impulsat per la XES, amb el suport de l'Ajuntament de Barcelona, dona mecanismes comunitaris d'autoavaluació del model adoptar per cada espai. En altres ciutats trobem exemples com l'Ex-Assilo Filiangeri de Nàpols considerat un «comú urbà» en base a un reglament i una assemblea estable o els «tercers espais» de les ciutats franceses, alguns dels quals són gestionats per cooperatives d'interès públic.

Posar en comú eines és una pràctica habitual en horts comunitaris i també en espais autogestionats que tenen tallers, de la mateixa manera que en alguns espais makers. Les «biblioteques de les coses» faciliten l'accés a objectes que necessitem només puntualment i s'organitzen segons un sistema de préstec inspirat en les biblioteques de llibres. Algunes d'aquestes iniciatives per compartir objectes físics utilitzen aplicacions o plataformes digitals que en faciliten la seva gestió.

Compartir intangibles i propietat intel·lectual

Així com el compartir béns tangibles pot posar-nos amb la necessitat de tractar sobre qüestions relacionades amb la propietat privada, col·lectiva o pública, compartir intangibles pot fer que haguem de tractar sobre qüestions relacionades amb el que jurídicament s'anomena «propietat intel·lectual». Cal dir que no tots els intangibles són objecte de «protecció» (o «d'apropiació») sota aquest concepte, però és un concepte que s'ha anat expandint en els seus àmbits d'aplicació, com s'ha denunciat reiteradament des del moviment pel coneixement i la cultura lliure, i que cal conèixer.

Propietat intel·lectual

La propietat intel·lectual és un **tipus de propietat singular**, diferent de la propietat sobre les coses (drets reals), ja que es refereix a la propietat de les **creacions humanes** com a **obres intel·lectuals**. Així, per exemple, d'una pintura hi ha una doble propietat:

1. la de l'objecte físic, la pintura sobre el seu suport, i
2. la de l'obra creativa com a creació de la ment humana.

Podria donar-se el cas que el pintor vengués la primera però no la segona. El comprador podria gaudir del quadre però no reproduir-lo ni crear-ne obres derivades sense un acord amb l'autor. Tampoc podria atribuir-se'n l'autoria ni malmetre'l.

Hi ha diferents tipus de propietat intel·lectual, vegem-los a continuació.

Regulació legal de la propietat intel·lectual	
Propietat industrial	Drets sobre una invenció amb aplicació industrial o sobre una marca distintiva; s'adquireix per registre i té una durada temporal (entre 10 i 50 anys) i té una extensió territorial limitada a l'àmbit administratiu on s'ha concedit i als àmbits amb els quals hi hagi acords. Les patents i les marques registrades són algunes figures de protecció.
Drets d'autor	Drets sobre la plasmació d'una creació intel·lectual; són universals, s'adquireixen en l'acte de creació, protegeixen el reconeixement i altres drets morals, permeten fer ús i cedir els drets d'explotació, s'extingeixen passat un període d'anys (70 anys en la majoria d'estats) després de la mort de l'autor.
Drets connexos als drets d'autor	Són drets sobre l'obra dels qui no en són els autors però que hi tenen un paper rellevant, com els intèrprets (música, teatre, cinema), els qui fan enregistraments sonors o radiodifusió. Els drets i l'abast varien molt segons el país i sempre tenen una durada limitada que sol ser d'entre 20 i 50 anys des que s'adquireix.

El concepte de «propietat» no ha existit sempre, però el de «propietat intel·lectual», tot i que és paral·lel a l'emergència del concepte liberal de «propietat privada», és més recent que altres formes de propietat o possessió sobre les coses. No existia a l'antiguitat ni a l'edat mitjana i els seus antecedents són la regulació de l'edició de llibres que l'Església i la reialesa van promoure a partir de la difusió de la impremta al segle xv. Aquests encara no es formulaven com a drets sinó

com a privilegis o *gràcies* reials els quals s'atorgaven, no als autors, sinó als editors, als quals donaven monopoli per a la impressió de determinades obres. És durant el segle xvii que, en algunes monarquies, comença a plantejar-se la qüestió dels incentius als autors i és al segle xviii que s'estableixen les bases del que serà la legislació de propietat intel·lectual. I això enceta dues tradicions que seguiran camins separats durant quasi tres-cents anys i confluiran al final del segle xx.

Principals «tradicions» jurídiques sobre propietat intel·lectual	
Tradició anglosaxona (copyright) 1710-1989	Copyright com a dret patrimonial: considera l'obra com una mercaderia i els drets de còpia i comunicació pública com quelcom que es pot transmetre lliurement; per a adquirir els drets cal un registre, fet que deixa al domini públic les obres no registrades. Té el seu origen en l'estatut de la reina Anna de 1710, que reconeix i limita els drets d'explotació de l'obra als editors (Lessig, 2005 [2004], p. 103-112; Pavón, 2009, p. 69).
Tradició continental europea (drets d'autor) s.XVIII-XXI	Drets d'autor com a dret natural: considera que la creació de l'obra genera un dret natural, no concedit, que només pot ser d'una persona física (no una persona jurídica ni una empresa o organització), que hi ha uns drets irrenunciables i uns altres que es poden cedir per a explotar l'obra. Es defineix i consolida legalment en la França il·lustrada, prerevolucionària i postrevolucionària del segle xviii (Pavón, 2009, p. 70-71).

Els debats que van tenir lloc al segle xviii són interessants perquè tenen a veure amb els límits que les lleis posaran als drets de l'autor individual. Entre les diferents posicions podem distingir esquemàticament el següent:

- Els autors de treball intel·lectual tenen dret a gaudir dels beneficis del seu geni creador, cal que ells puguin cedir els drets a un editor i atorgar-li monopoli sobre la publicació; i dins d'aquesta posició, pel que fa a la durada, hi ha els qui consideren que:
    - aquests drets, com a drets naturals, haurien de ser perpetus;
    - aquests drets haurien de tenir una durada limitada.
- No existeix un dret individual a apropiar-se en benefici propi de la creació intel·lectual que ha de contribuir al progrés social, qualsevol persona ha de poder tenir accés a les obres i n'ha de poder gaudir.

Els legisladors es van decantar finalment cap a la primera posició però posant límits basats en la segona. Durant el segle xix, les lleis dels països que seguien la tradició continental europea van confluir establint primer tractats bilaterals i, després de diversos treballs previs, per iniciativa de Victor Hugo el 1886, es va signar a Berna (Suïssa) un **conveni multilateral** de protecció de la propietat intel·lectual (Pavón, 2009, p. 93-99). Els drets morals, que ja estaven en la legislació francesa, es van incorporar al conveni l'any 1928; la darrera revisió del conveni es va fer el 1979, però l'any 1996 la majoria d'estats signants van signar el tractat de l'OMPI sobre els drets d'autor, que complementa el conveni adaptant-lo a la digitalització i internet i obliga els països a disposar de protecció legal per a garantir l'exercici dels drets en els nous mitjans.

Els termes clau del **conveni de Berna** que unifiquen internacionalment les lleis de propietat intel·lectual són els següents:

- Protecció obra: vida autor + 50 anys (ampliable pels estats signants)
- Límits per a preservar accés cultura (els han de concretar els estats signants)
- Separació entre drets patrimonials (que es poden cedir) i drets morals (irrenunciables)

Durant el segle xx, els països de la tradició anglosaxona es van anar acostant a la tradició continental europea amb la signatura de diversos tractats que recollien parcialment aspectes del conveni de Berna. L'any 1988, el Regne Unit, que havia signat el conveni el 1886 però no l'havia implementat, hi va adaptar les seves lleis. El 1989 els Estats Units van signar el conveni, fet que culmina la **confluència** entre les dues tradicions pel que fa a propietat intel·lectual. D'altra banda, durant els anys noranta la major part de països del bloc socialista que havien tingut legislacions que reconeixien els drets morals però que limitaven molt la durada i l'abast dels drets patrimonials, van signar també el conveni. Actualment la major part d'estats l'ha signat.

L'origen de la propietat intel·lectual era la regulació de la publicació de llibres. Però les lleis i tractats han anat expandint aquest àmbit original. Actualment cobreixen qualsevol obra creativa (literatura, assaig, teatre, música, arts visuals, produccions audiovisuals, programes informàtics…) i també les obres derivades que se'n facin (traduccions, adaptacions, combinacions amb altres obres).

Actualment quasi qualsevol producció intel·lectual pot ser considerada objecte de protecció i és difícil d'identificar què en queda fora. Les lleis també s'han expandit en la regulació dels usos, de regular l'activitat dels editors s'ha expandit cap a la del públic usuari, seguint l'expansió de les possibilitats tecnològiques per a copiar, compartir, transformar i publicar (Lessig, 2005 [2004], p. 151-160).

Domini públic dels béns immaterials

Tot i que la privatització de béns immaterials a través de la propietat intel·lectual i els drets d'autor s'ha anat expandint encara hi ha molts casos que en queden fora, com ara:

- Les obres que no passen el llindar d'originalitat, que són meres dades, descripcions objectives, combinacions gràfiques d'elements geomètrics bàsics, etc (evidentment això està subjecte a interpretacions i en cas extrem podria dirimir-se en un judici).
- Les produccions mecàniques sense intervenció humana com poden ser les fotografies de satèl·lit o la captació automàtica d'imatges d'animals.
- Les lleis, reglaments i tots aquells documents relacionats amb la producció d'aquests com poden ser els projectes de llei, esmenes i debats parlamentaris.

Pel que fa a aquelles obres creatives que es poden considerar originals i que són protegibles pels drets d'autor, la regulació legal de la propietat intel·lectual preveu que tota obra creativa acabarà al domini públic i podrà ser lliurement utilitzada. Les obres protegides per **drets d'autor** entren al domini públic quan passen **50 anys** de la mort de l'autor, d'acord amb el **conveni de Berna**, tot i que aquest conveni reconeix als estats signants la facultat d'ampliar el termini de

protecció. La directiva europea [2006/116](https://eur-lex.europa.eu) estableix la durada en **70 anys**, que és la que ha adoptat la majoria d'estats.

La llei de propietat intel·lectual **espanyola** estableix l'entrada al domini públic **70 anys** després de la mort de l'autor, però, d'acord amb la llei anterior, de 1879, manté una vigència de **80 anys** per a obres d'autors morts abans de 1987, any en què es va promulgar la nova llei.

Quan una obra entra al domini públic es manté vigent el dret de l'autor a ser reconegut, que és perpetu, però tots els drets patrimonials sobre l'obra poden ser exercits per qualsevol persona, física o jurídica:

- Es poden reproduir o distribuir còpies de l'obra
- Es pot mostrar o interpretar l'obra públicament
- Es poden fer obres derivades basades en la transformació de l'obra

No cal demanar permís a ningú per a fer qualsevol d'aquestes coses. La transformació d'una obra que es troba en el domini públic (la seva traducció, adaptació o modificació) de manera que doni lloc a una obra diferent, dóna drets de propietat intel·lectual a l'autor de la transformació. L'obra derivada tindrà la mateixa protecció que una obra original, vigent fins a 70 anys de la mort del nou autor.

Drets d'autor

Els "drets d'autor" són una forma de protecció legal sobre la propietat intel·lectual que donen drets exclusius als autors d'obres que passen un llindar d'originalitat per decidir què es pot fer amb elles. No protegeixen una idea sinó la plasmació d'aquesta.

Es distingeixen dos tipus de drets:

- Drets morals o extrapatrimonials (intransferibles, inalienables, no es poden cedir): reconeixement de l'autoria, integritat de l'obra, accés a l'exemplar rar, entre altres.
- Dets patrimonials o d'explotació (transferibles, es poden cedir): reproducció, comunicació pública, transformació.

L'autor pot cedir els drets patrimonials de forma exclusiva o parcial a tercers a través d'un contracte o cedint-los a una societat de gestió de drets. Una altra manera és acompanyar l'obra amb un permís d'ús o llicència pública; aquesta és la forma que el moviment del coneixement lliure ha utilitzat per «hackejar» la legislació sobre propietat intel·lectual.

Llicència pública

En el context d'una producció col·laborativa en xarxa la necessitat de negociar la cessió amb cada autor d'una contribució o amb el titular a qui aquest ha cedit els drets fa inviable el procés de co-producció, fins i tot si no hi ha retribució, ja que cal contactar, negociar i elaborar contractes costosos. Això és especialment complex en l'àmbit del desenvolupament tecnològic on les contribucions són múltiples.

Les **llicències públiques** són **permisos** que acompanyen una obra estipulant què es pot fer amb ella. Es diferencien dels «contractes privats» de cessió de drets (com els que hi ha entre un autor

i un editor) justament perquè són «públiques», es dirigeixen a qualsevol receptor de l'obra. Els permisos que atorga una llicència pública no cal negociar-los amb l'autor perquè a través d'ella ja els ha cedit.

Llicències lliures: 4 llibertats

L'any 1984 Richard Stallman va crear el projecte GNU (que ara coneixem com a GNU/Linux, el sistema operatiu lliure) i va definir la primera llicència lliure, la GNU General Public License (GPL). Així el concepte dominant de "all rights reserved" el va canviar a "all rights reversed". Sense canviar les lleis va canviar la manera d'utilitzar-les per compartir en lloc de controlar l'ús del programari. El que legalment són «permisos» ho va concebre com a «llibertats». D'aquesta manera va inaugurar el Moviment pel Programari Lliure que es basa en quatre llibertats. L'any 2006 Erik Möller va promoure una definició consensuada (freedomdefined.org) de les 4 llibertats que és aplicable a qualsevol obra cultural, no només el programari.

4 llibertats		
Lliberat	**Pel programari**	**Per a qualsevol obra cultural**
Llibertat 0	Llibertat per a executar el programa, per a qualsevol propòsit	Llibertat d'utilitzar l'obra i gaudir dels beneficis del seu ús.
Llibertat 1	Llibertat d'estudiar com treballa el programa, i adaptar-lo a les necessitats pròpies. L'accés al codi font és una condició necessària per a exercir aquesta llibertat.	Llibertat per estudiar l'obra i aplicar el coneixement adquirit amb ella.
Llibertat 2	Llibertat de redistribuir còpies per a poder ajudar als vostres veïns	Llibertat per fer i redistribuir còpies, totals o parcials, de la informació o expressió.
Llibertat 3	Llibertat per a millorar el programa, i alliberar les vostres millores al públic, perquè tota la comunitat pugui beneficiar-se'n. L'accés al codi font és una condició necessària per a exercir aquesta llibertat.	Llibertat per fer canvis i millores, i per distribuir les obres derivades.

Aquestes quatre llibertats es plasmen en una *llicència pública* que acompanya l'obra (el programa informàtic, el text, la imatge, la pel·lícula) i, en la pràctica, fan que tothom - autors, usuaris, distribuïdors i autors d'obres derivades- tingui els mateixos drets. Les persones contribuïdores mantenen el dret moral de ser reconeguts com a autors.

Per atorgar llibertats sobre l'obra, els autors expressen que:

- reclamen l'autoria i per tant els drets d'autor;
- que alliberen l'obra sota la llicència triada.

A finals de la dècada dels noranta del segle XX es va introduir el terme "Codi Obert" per referir-se als mateixos projectes de programari lliure però emfatitzant la metodologia de desenvolupament en què es comparteix el codi font (llibertats 1 i 3). Pel cas del programari els dos enfocaments van confluir en l'acrònim FLOSS (Free-Libre Open Source Software; sigles en anglès amb la paraula «Libre» en castellà per aclarir l'ambigüitat del terme «free» que també significa «gratis»).

Llicències obertes: alguns drets reservats

S'anomenen llicències obertes aquelles *llicències públiques* que reserven alguns drets d'autor per al titular de drets i n'alliberen d'altres, de manera que qualsevol persona (física o jurídica) pugui fer-ne ús sense haver de negociar un permís. Només cal negociar amb el titular si es vol fer ús d'algun dels drets que la llicència no atorga.

L'exemple de les llicències de programari va fer que durant la dècada dels noranta sortissin diverses iniciatives que van definir llicències per a obres culturals i d'altres àmbits. El projecte Creative Commons, iniciat l'any 2001, va posar a l'abast un ventall de llicències per diferents utilitats, combinant de forma estandarditzada els drets que l'autor es reserva l'autor (que no cedeix). També va adaptar el text legal de cada llicència als diferents marcs jurídics.

Creative Commons: 4 drets reservables, 6 llicències estàndard				
Drets reservats	**Reconeixement**	**No comercial**	**No derivades**	**Compartir igual**
Llicències	Dret a ser reconegut com autor	Impedeix fer servir l'obra per a usos comercials sense permís de l'autor.	Reserva del dret de transformació de l'obra. Impedeix fer obres derivades.	Permet l'ús sempre que es mantingui la mateixa llicència.
CC-by **Creative Commons Reconeixement** *Llicència lliure permissiva*	◉			
CC-by-sa **Creative Commons Reconeixement Compartir igual** *Llicència lliure copyleft*	◉			◉
CC-by-nc **Creative Commons Reconeixement No-comercial** *Llicència oberta*	◉	◉		

CC-by-nd **Creative Commons Reconeixement No-derivades** *Llicència oberta*	◉		◉	
CC-by-nc **Creative Commons Reconeixement No-comercial No-derivades** *Llicència oberta*	◉	◉	◉	
CC-by-nc-sa **Creative Commons Reconeixement No-comercial Compartir-igual** *Llicència oberta*	◉		◉	◉

Alguns llicències obertes són considerades *lliures* (atorguen les 4 llibertats) i altres no, segons els drets que es reserven i els que alliberen. Dins de les *llicències lliures* també es diferencien:

- **Llicències permissives**. Permeten que les obres derivades pugin tenir una llicència diferent (fins i tot ser més restrictives o deixar de tenir una llicència oberta).
- **Llicències copyleft o robustes**. Obliguen a fer servir la mateixa llicència en adaptacions i obres derivades. Mantenen lliures les transformacions que es fan de l'obra.

El gràfic següent mostra visualment la classificació d'algunes llicències segons si són *obertes*, dins d'aquestes les que són *lliures* i dins les lliures les que són *permissives* i les que són *robustes*.

Les llicències copyleft pensades per mantenir lliure el programari es van trobar amb una mala pràctica especialment per part de Google. La multinacional fa servir àmpliament programari lliure i contribueix al seu desenvolupament però una part important del programari que millora no el comparteix. Per què? Perquè no el distribueix. Si ve es veu obligada a publicar amb la seva llicència lliure el codi del sistema operatiu Android (derivat en Linux, amb llicència GPL) perquè el distribueix, no fa el mateix amb aquell programari que fa servir per a la gestió dels seus servidors o dels seus serveis al núvol. La GPL (i altres llicències lliures copyleft) es van pensar per a programari que «es distribueix» però actualment bona part és «programari com a servei» (*SaS, Software as Service*) que les persones usuàries fan servir directament proveït per algú, sense rebre'l. És per això que es va crear la llicència **Affero-GPL**, una modificació de la GPL que, a més de la distribució, obliga a fer servir la mateixa llicència i a publicar el codi en obert quan es fan millores a un programari per oferir-lo online com a servei.

Per aquest motiu alguns dels projectes de programari que es desenvolupen des de l'economia social han adoptat aquesta llicència, com és el cas de *Open Food Network* (utilitzat per *Katuma* per la seva plataforma productes agroecològics), *Ensenya el cor* (programari del Balanç social i del Balanç comunitari de la XES i REAS) i *pam-a-pam* (cartografia del mercat social).

Llicències específiques: dades, tipografia, maquinari

L'èxit que han tingut les llicències lliures facilitant els processos i metodologies de desenvolupament en obert de programari ha inspirat la seva adopció en altres àmbits com el de les dades, la tipografia o fins i tot els objectes físics i el maquinari.

Llicències per a bases de dades

Les **dades** no tenen originalitat i no són objecte de propietat intel·lectual. Però la legislació derivada del Conveni de Berna i altres tractats internacional sí que permet una protecció *sui generis* de les **bases de dades** i les seves estructures, encara que no dels seus continguts. És per això que el moviment pel coneixement lliure i les **dades obertes** ha creat diverses llicències per assegurar-se que l'ús de les bases de dades sigui lliure.

CC-0 **Creative Commons Zero**	És una llicència pública que diu que l'autor allibera tots els drets que la legislació de cada país permeti, en alguns estats equival a lliurar la obra al domini públic, en altres equival a una llicència CC-by. Ús: és la llicència escollida pel projecte Wikidata de Wikimedia.
PDDL **Open Data Commons Public Domain Dedication and License**	Similar a l'anterior, on els titular de drets declaren que lliuren tots els drets possibles al domini públic o els declaren nuls.
ODC **Open Data Commons Attribution License**	Requereix el reconeixement de l'autor o la font de dades.
OdbL **Open Data Commons Open DatabaseLicense**	Requereix Reconeixement de l'autoria i mantenir la mateixa llicència en obres derivades que podran restringir el seu ús si distribueixen una versió sense la restricció. Ús: és la llicència escollida per la base de dades cartogràfica del projecte Open Street Map.

Llicències per a fonts tipogràfiques

Les **fonts tipogràfiques** són objecte de protecció de propietat intel·lectual però es consideren una obra instrumental, les obres creades per algú amb permisos per utilitzar la font no generen drets per al tipògraf. Així si tenim la llicència d'una font tipogràfica podem fer aplicacions fent-la servir (cartells, llibres, revistes, logotips) sense que per cada ús d'aquests ens calgui un permís de l'autor de la font. El moviment pel coneixement i la cultura lliure, així com la indústria informàtica interessada en disposar de fonts fàcils de distribuir han creat i utilitzat llicències lliures per a les fonts tipogràfiques. .

SIL Open Font License	Permet el lliure ús, modificació i distribució de la font tipogràfica sempre i quan aquesta es mantingui amb la mateixa llicència.
GUST Font License	Equivalent per a fonts tipogràfiques de la LaTeX Project Public License (LPPL), una llicència lliure amb algunes restriccions sobre les formes de publicació, entre les quals posar un nom diferent a les obres derivades.
Llicències de software **GPL, Apache, MIT**	En equiparar-se com a obra funcional a un programa informàtic es pot posar la font tipogràfic sota una llicència per a programari. Les més utilitzades són GPL, Apache License i MIT.

Llicències per a objectes i màquines

Les **màquines** i altres **objectes industrials** no són objecte de drets d'autor però en alguns casos sí que ho són de *propietat industrial* (ja s'ha vist que és un tipus de propietat intel·lectual que protegeix les idees amb aplicació industrial que estiguin registrades per un àmbit territorial administratiu i els dona monopoli d'explotació durant un període). El moviment de disseny obert i maquinari lliure (open design, open hardware) busca les formules per fer amb els elements industrials i de fabricació digital quelcom similar al que es fa amb el programari i les obres culturals.	
Estratègies	
Dissenys de maquinari i objectes	Els esquemes i plànols es podrien equiparar a obres culturals atès que la legislació de drets d'autor inclou *"obres en dues i tres dimensions de belles arts, arts gràfiques, i aplicades, fotografies, impressions, reproduccions artístiques, mapes, globus, diagrames, models i dibuixos tècnics, inclòs plànols arquitectònics"*. Per tant se'ls pot posar una llicència oberta o lliure per a obres culturals com poden ser les Creative Commons, assegurant-se així que la informació necessària per produir aquell element és lliure. Això inclou també els dissenys en forma d'arxius paramètrics que directament poden produir l'objecte, per exemple a través d'una impressora 3D o una talladora làser.
«Llicències»	
TAPR Open Hardware License (TAPR OHL)	Impulsada per una organització internacional de radioaficionats (Tucson Amateur Packet Radio, TAPR) per a ser utilitzada en projectes de maquinari obert. Permet distribuir i modificar la documentació, crear productes basats en aquesta mantenint la llicència i acompanyant els productes amb la documentació. És utilitzada pel projecte de plaques electròniques lliures de targes gràfiques Open Graphic Project (OGP).
CERN Open Hardware Licence (CERN OHL)	Impulsada pel *Knowledge and Technology Transfer Group* del CERN defineix com a programari lliure aquells artefactes tangibles – màquines, dispositius, o altres objectes de el món físic – el disseny dels quals ha estat publicat de manera que qualsevol persona pugui fabricar, modificar, distribuir i usar aquests objectes. La llicència defineix els requeriments que ha de tenir aquesta documentació. Garanteix les 4 llibertats de la definició Free Cultural Works i la seva versió 2 va ser aprovada per la Open Source Initiative. És utilitzada pels projectes de l'Open Hardware Repository (OHR).

Llicències cooperatives i/o anticapitalistes

Quan es produeix una obra que es vol posar a disposició de tothom es pot pensar que potser cal posar uns límits ètics, ja que les lleis actuals donen al titular de drets d'autor el poder de posar-hi condicions d'ús, perquè no impedir determinats usos que considerem negatius? L'argument del moviment del programari lliure, tant des de la Free Software Foundation com des de la Open Source Initiative, és que si anem posant límits ètics als tipus d'usos, fragmentarem l'abast de la llicència lliure i no servirà perquè la tecnologia es desenvolupi a través de la seva reutilització com està passant exitosament. Això es podria extrapolar també a altres tipus d'obres (culturals, tipogràfiques, bases de dades, maquinari). Aquest debat, que es va donar en l'àmbit del programari durant els anys 90 del segle XX (sobretot en relació als usos militars) ha tornat amb el moviment maker (per la possibilitat de fer armament de disseny obert), la producció editorial i

audiovisual des de l'economia solidària (que l'esforç de producció no sigui coptat per la indústria cultural) i, altre cop, també amb el programari (pels algoritmes i aplicacions utilitzats pel capitalisme de plataforma amb forts impactes en els drets socials).

Hi ha principalment tres llicències que, per la seva difusió i/o implementació, cal tenir en compte i que responen a les categories de *copyfair*, *copyfarleft*, *coopyleft* o de *programari d'alliberament*.

Llicències copyfair, copyfarleft, coopyleft.	
PPL **Peer Production License**	Derivada de la Creative Commons Reconeixement No comercial. Limita l'ús comercial en general però el permet a «empreses» i «col·lectius» propietat dels treballadors. Concretament l'ús comercial queda limitat al compliment de 2 condicions (1) Empresa propietària dels treballadors o un col·lectiu propietari dels treballadors (2) Tots els guanys, excedents, beneficis i beneficis financers produïts per l'empresa o col·lectiu han de ser distribuïts entre els treballadors propietaris Dmytiri Kleiner, un dels seus autors, no la considera adequada per al programari, només per a obres culturals. Es considera una llicència copyfarleft o copyfair.
	Ús: és utiltizada per Guerrilla translation en les seves publicacions.
Coopyleft	Adaptació de la GPL3 però en la qual s'ha afegit una limitació en l'ús comercial que només és permès (1) a empreses que compleixin els criteris d'empresa social o procomú segons la legislació (2) a cooperatives en les quals els treballadors siguin empleats (no autònoms). Està pensada per al programari.
	Ús: creada per Coocycle és utilitzada per l'aplicació de càlcul de rutes que fan servir per les cooperatives de riders que fan distribució en bicicleta.
Copysol	Limita l'ús comercial a les iniciatives de l'economia solidària caracteritzades per l'autogestió dels treballadors. Està pensada per al programari. Es considera una llicència que promou el concepte de «software d'alliberament» (com un pas més enllà a la idea de «software lliure» que no se centre els permisos d'ús sinó en el potencial de transformació social)
	Ús: creada i impulsadaper la organització brasilenya Solidarius.

Dimytri Kleiner, impulsor de la l**licència PPL** sosté que aquesta és adequada per a les obres creatives però no per al programari o obres funcionals. L'argument de Kleiner és que les obres culturals són bàsicament per a consumidors i que fent servir la llicència PPL impedim que els capitalistes se n'aprofitin. En canvi el programari és una obra per als productors i ens interessa que els capitalistes el puguin fer servir perquè hi faran aportacions, aportacions que serviran a un capitalista en concret que vol una millora d'aquell programari però reduirà el benefici de la

classe capitalista en conjunt ja que la seva «inversió» beneficia les alternatives lliures en posar aquelles millores dels mitjans de producció a l'abast de productors no capitalistes. Per això enlloc de considerar-les «inversions» les aportacions dels capitalistes al programari lliure les considera «**exversions**» (*exvestment* en anglès, vegeu el terme a P2P Foundation wiki).

En canvi **Coopcycle**, que ha creat una alternativa a partir del conflicte dels *riders* de repartiment amb les empreses del capitalisme de plataforma (com Deliveroo, Glovo, etc), argumenta que cal protegir el programari creat des del cooperativisme i amb una visió procomú de la depredació capitalista. El repte és que la seva **llicència Coopyleft** (basada en una adaptació de la GPL) s'estengui prou per consolidar-la i que no generi la fragmentació d'usos que el moviment del programari lliure considera que frenaria les actuals dinàmiques de desenvolupament.

Un problema d'aquestes llicències pot ser també la interpretació de qui les pot fer servir. Si la llicència *no-comercial* de *Creative Commons* ha generat *inseguretat jurídica* sobre quins usos es poden considerar o no comercials per cadascú, interpretar el tipus d'organitzacions que poden fer ús de les llicències que volen impedir l'apropiació capitalista també pot donar lloc a inseguretats. En aquest sentit la Coopyleft és més clara que la PPL, per la seva referència o bé a la llei o bé e un tipus molt delimitat d'organitzacions. En els dos casos la referència és bastant explícita a organitzacions propietat dels treballadors, pel que quedarien excloses o amb inseguretat jurídica perquè la facin servir a altres tipus de cooperatives (de consum, de serveis, d'habitatge, etc.).

El debat està obert, especialment en l'àmbit del programari, entre fer servir llicències «lliures» (i en aquest cas si fer servir copyleft encara més reforçades, com l'Affero, per frenar males pràctiques) o llicències «ètiques» d'algun tipus com les «copyfair» o «coopyleft». Com que el grau d'implementació de cada llicència és rellevant per prendre la decisió, una opció pot ser fer servir **llicències duals**: llicenciar amb una llicència lliure per no fragmentar i, alhora, llicenciar amb «coopyleft» per promoure que es vagi expandint i hi hagi codi amb aquesta llicència.

Compartir la marca

Les marques comercials són un tipus de propietat intel·lectual diferent als drets d'autor. Corresponen, com les patents, a l'àmbit de la «propietat industrial». Les marques es **registen** en oficines específiques per àmbits administratius (normalment estatals, tot i que hi ha també una oficina d'àmbit de la Unió Europea). El registre dona exclusivitat en l'ús d'aquella marca en el **territori** administratiu i en el **sector** econòmic en què es registri. Per tenir exclusivitat en l'ús d'una marca per un àmbit territorial ampli cal registrar-la en diferents estats i si es vol que serveixi per a diveros sectors econòmics (audiovisual, tèxtil, alimentació, ...) cal fer el registre per cadascún d'ells. El registre inclou el **nom** i la **imatge** de la marca.

En projectes comunitaris pot ser interessant compartir la marca, no impedir-ne l'ús sinó al contrari, regular com els membres de la comunitat poden utilitzar-la. Cal que el registre el faci una persona física o una entitat jurídica (associació, empresa, fundació, ...). El segon cas permetrà una millor gestió col·lectiva.

A continuació es relacionen tres casos en els quals s'ha registrat una marca com un instrument per la preservació d'un projecte comunitari.

Marques compartides		
Marca	**Objectiu**	**Regulació**
Nuclear, no gràcies Símbol del sol vermell sobre fons groc i el lema, creada per Anne Lund el 1975, adaptada a diverses llengües.	Evitar mals usosi manipulacions.	Marca registrada l'any 1977 per la organització danesa OOA i posteriorment per la Fundació OOA. Se'n permet el seu ús gratuït per part dels moviments i grups anti-nuclears. No es permet l'ús als partits polítics i es limita l'ús comercial pel qual entre 2010-2019 es pagava a la fundació que utilitzava el fons per finançar campanyes antinuclears. A partir de 2021 es cancelen les llicències comercials i la producció de material amb la marca la faran només ONG ecologistes antinuclerars. https://www.smilingsun.org
The "Linux®" Trademark El nom i la marca Linux, per al sistema informàtic lliure	Garantir la qualitat dels productes associats a la marca. Garantir la participació de la comunitat en la discussió.	Marca registrada per The Linux Foundation., la qual autoritza els usos adequats de la marca per a productes basats o derivats del sistema operatiu Linux. L'autoritzaicó es fa mitjançant un programa de subllicència a perpetuïtat a qui en compleixi les condicions, en faci l'atribució i no n'impugni la propietat. https://www.linuxfoundation.org/the-linux-mark
Marques de Wikimedia Marca «Wikipedia», variants lingüístiques de la marca i marques de les wikis germanes	Regular l'ús de la Wikimedia Foundation i entitats vinculades, la comunitat i les persones i entitats externes sobre la marca «Wikipedia» i marques relacionades.	La Wikimedia Foundation té registrades les marques Wikipedia, les seves variants i les de les wikis germanes. Divideix els permisos d'ús en tres nivells: **Sí, si us plau:** ús lliure quan sigui per enllaçar un projecte de Wikimedia, organitzar una activitat centrada en un projecte, fer-ne difusió, fer samarretes i similars però no per vendre-les, crear obres artístiques, literàries o polítiques. **Sí, però abans...** solicita una llicència ràpida (per a concursos de fotografia per a Wikipedia) o sol·licita una llicència regular (per a esdeveniments, pel·lícules o programes de tele i per samarretes o productes que vulguis vendre) **Ho lamentem, no.** Per a enllaçar webs que no siguin de Wikimedia, per a crear webs d'imitació, qualsevol ús que crei confusió. https://foundation.wikimedia.org/wiki/Trademark_policy

Llegat

> **Llegat**. *Participi masculí singular del verb llegar*
>
> «Allò que una generació deixa a la posteritat; o també, els beneficis que una persona amb el seu treball aporta a la comunitat, per a l'aprofitament de generacions posteriors.»
>
> Viccionari

Quan es comença un projecte o quan aquest és repensa són dos bons moments per reflexionar sobre què deixarà el projecte quan s'acabi o en cas que no tingui continuïtat. Es poden pensar els escenaris: que acabi segons s'ha previst, que acabi abruptament per circumstàncies internes o externes, o fins i tot que fracassi en allò que s'havia proposat.

En tots aquests escenaris es poden perdre coses valuoses que s'havien aconseguit si no s'ha previst la manera que en quedi un llegat. El llegat d'un projecte pot inspirar-ne altres o fins i tot ser un recurs perquè altres es posin en marxa o rebin aportacions.

Si és un projecte tecnològic el llegat pot ser codi informàtic, manuals tècnics o instruccions d'ús, que segueixin sent accessibles i que tinguin llicències que permetin utilitzar-los. Si el projecte té una forta implantació en una comunitat local el llegat poden ser els aprenentatges, les relacions que s'han establert i les experiències compartides. Si el projecte produeix o gestiona béns materials el llegat poden ser aquests mateixos béns, si poden ser aprofitats per un projecte similar o per la comunitat més propera i si hi haurà facilitats o impediments perquè ho facin. En tots els casos la documentació de processos i experiències, la transparència en la informació generada i el relat sobre els èxits i dificultats que hi ha hagut seran també part d'aquest llegat.

Pensar des del principi en la necessitat de deixar un llegat, en deixar elements valuosos en cas que el projecte no tingui continuïtat, en facilitar que s'hi pugui accedir en cas que l'acabament sigui abrupte, etc ajuda també al projecte en sí mateix. Pensar en el llegat contribueix també a compartir millor quan el projecte és actiu i té continuïtat, perquè pensar en la transmissió futura també ens porta a fer una millor transmissió en el present.

Conclusions

Compartir és un aspecte que caracteritza els projectes procomuns i que és necessari per la seva sostenibilitat. Sense compartir no es pot mantenir un projecte en el temps i fer possible el relleu entre les persones que s'hi incorporen.

Identificar què caldrà, es podrà i es voldrà compartir en un projecte és el primer pas per decidir com fer-ho. Es poden compartir elements físics (territori, immobles, infraestructures, objectes, materials) i elements immaterials (habilitats, metodologies, coneixement, continguts, programari, dades, arxius font, elements d'identitat).

Per compartir coneixements, metodologies i habilitats es pot fer de forma directa (formacions, acompanyaments) o indirecta (documentació, guies, instruccions). Els espais makers i les cooperatives de grups locals són alguns exemples que faciliten la transmissió directa mantenint la importància d'elements de documentació i participació basats en les tecnologies digitals.

Per compartir béns tangibles hi ha diferents models que poden ser basats en la propietat col·lectiva de base cooperativa i/o comunal, els drets d'ús, la cessió d'ús o la cessió de béns públics per la gestió comunitària.

El moviment pel coneixement, la cultura i les tecnologies lliures ha hackejat la legislació de propietat intel·lectual creant llicències públiques que acompanyen l'obra alliberant-ne alguns drets d'ús i transformació.

Les llicències lliures tenen 4 llibertats: gaudir, estudiar, redistribuir i fer obres derivades. Les llicències obertes donen algunes d'aquestes llibertats i se'n poden reservar altres. Dins les llicències lliures les «premissives» només demanen reconeixement i les «copyleft» obliguen a mantenir la obra lliure amb la mateixa llicència.

Hi ha llicències específiques segons el tipus d'obra: programari, obres culturals, bases de dades o tipografies. També hi ha llicències o segells equivalents a llicències per al maquinari.

Les llicències copyfair, cooperativistes o anticapitalistes estan pensades per evitar l'apropiació de la producció col·lectiva per al lucre privat; però hi ha un debat sobre si poden ser efectives o si poden fragmentar el desenvolupament, especialment en l'àmbit del programari.

Preveure el llegat que pot deixar un projecte en cas que no tingui continuïtat és una manera de preservar el que aquest produeix de valuós i també incideix en una millor manera de compartir mentre el projecte està actiu.